

ПЕРЦЕПЦИЈА САВРЕМЕНИХ ОРУЖАНИХ СУКОБА КАО ИНДИКАТОРА ХИБРИДНОГ КОНЦЕПТА РАТА – МОДЕЛИ ПРЕВЕНЦИЈЕ И СУПРОТСТАВЉАЊА ХИБРИДНИМ ПРЕТЊАМА

Давор М. Милошевић
Војска Србије, 1. бригада КоВ

Б ојно поље губи јасну димензионисаност употребом високо развијене технологије, те се савремени сукоби све више одигравају у информационој и медијској сфери, па се тако и сукоб прелио са затвореног фронта у урбане средине, можемо рећи чак и у домове и свакодневне животе грађана, бришући тиме некада успостављену границу између цивила и војника, као приоритетног објекта напада, при чему минимизирана улога оружане борбе проблематизује јасно разграничење када савремени сукоб постаје рат.

Кључне речи: *хибридни сукоб, савремени рат, неограничена борба, нападне операције, одбрамбене операције, асиметрични притисци*

Увод

А симетрично ратовање представља рат међу сукобљеним странама чија се ре-лативна војна моћ, односно стратегија или тактика, значајно разликују. За разлику од традиционалног рата или „линеарног рата“, асиметрична борба се од-носи на операције које се не ослањају на масовност трупа или количине муниције за уништавање и/или контролу непријатеља.¹ Оно се најчешће повезује са ратовањем међу неједнаким противницима када мање или слаб(и)је снаге морају користити терен, време, климу, изненађење или одређене слабости већих и јачих противничких снага као објекте испољавања тежишта операције ради наношења што веће штете ангажовањем што мањих снага што усмеренијег деловања у циљу постизања огра-ничене победе, односно предуслова за остварења својих коначних стратешких циље-ва и задовољења политичких интереса.

На тактичком нивоу, доктрина асиметричног ратовања покушава конкретно из-бећи директну конфронтацију са непријатељским снагама, како би се спречило да снажнији непријатељ потпуно употреби своју већу силу на ефикасан начин. На

¹ Lerner Lee K. „Asymmetric Warfare“ у: *Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security*. The Gale Group Inc. 2004.

стратешком нивоу, асиметрични рат је осмишљен да обесхрабри и деморалише непријатељске снаге и политичке лидере тих снага да користе већу силу.

Из Другог светског рата израсле су две светске силе, Сједињене Америчке Државе и Совјетски савез. Желећи да осигурају своју надмоћ, обе су понекад помагале одређене политичке групације унутар појединих војно-политичких савеза, односно НАТО и Варшавског пакта. Деловање таквих политичких блокова је по својој природи било асиметрично, а у свом „арсеналу“ су неретко имале тероризам као главни облик деловања².

Такође, обе силе су помагале различите политичке скупине и у трећим државама³. Рат у Вијетнаму и рат муџахедина против Црвене армије у Авганистану су класични примери асиметричног рата. Међутим, због помоћи коју су од СССР примали борци северног Вијетнама и муџахедина у Авганистану од САД, ти ратови су, исто тако, класични примери тзв. „посредничког рата“ (енг. *proxy war*)⁴ у којем супротстављене суперсиле користе треће државе да би оствариле своје властите интересе, или онемогућиле остварење циљева друге супротстављене стране.

Постхладноратовско раздобље је довело до тога да државе светског истока више немају потпору коју су имале у СССР и нису у стању да прате стратешко наоружавање светског запада које се углавном своди на високотехнолошке иновације, посебно у делу који се односи на ваздухопловне снаге и прецизно далекометно наоружање. Те земље, знатно више него раније, зависе о мањим покретним системима и коришћењу постојећих застарелих војних платформи. Стога се, и у евентуалним будућим ратним сукобима, може очекивати примена средстава и тактика које су својствене асиметричном ратовању.

Хибридно ратовање – принципи

„Акт силе, организована оружана борба између различитих држава или класа ради постизања одређених економских и политичких циљева... Нема рата без примене оружаног насиља, без организоване оружане борбе... Појам рата је шири од појма оружана борба, јер он задире у све гране делатности и ангажује све изворе и могућности зараћених страна... Али оружана борба увек је присутна и главни је садржај рата...”

(Војни речник, ДСНО, 1967. година, страна 276-277)

² На пример, Фракција Црвене армије позната као скупина *Baader-Meinhof*.

³ На пример, помоћ СССР борцима северног Вијетнама у борби против САД, затим помоћ САД муџахединама у борби против совјетске инвазије у Авганистану, итд.

⁴ Посреднички рат, или рат преко посредника, је израз који се користи за оружани сукоб који зараћене стране воде уз логистичку, пропагандну, обавештајну и другу помоћ трећих страна, односно држава или недржавних актера који у њему не учествују непосредно. Прокси ратови могу такође произаћи из независних сукоба који су ескалирали због интервенције спољних сила. На пример, шпански грађански рат започео је као грађански рат између про-фашистичких револуционарних националиста и присталица шпанске Републике, званих републиканци. Међутим, он се развио у прокси рат када је нацистичка Немачка и њени савезници почела подржавати националисте, док су СССР, Мексико и разни међународни добровољци подржавали републиканце.

Концепт хибридног ратовања се у оквиру војне теорије разматрао последњих неколико деценија, а посебно са становишта употребе ОС САД у различитим сукобима попут Вијетнама, Авганистана и Ирака. Према одређеним ауторима из САД, хибридно ратовање је усмерено на три садржаја:

- конвенционална дејства – у оквиру овог садржаја очекиване су различите симетричне и асиметричне претње;

- становништво нападнуте државе – неутрално и непријатељски расположено локално становништво је неопходно убедити у добронамерност агресора, а то се постиже кроз успостављање и изградњу безбедности, успостављање најважнијих услуга (нпр. снабдевање водом и електричном енергијом) и локалне власти, успостављање основних елемената економије и сл.;

- сопствено становништво и међународну јавност – зарад успеха и остварења постављених циљева у сукобу неопходно је обезбедити подршку сопственог становништва и међународне јавности, нарочито уколико држава учествује у дуготрајним ратовима.

Хибридни рат је војна стратегија која садржи елементе конвенционалног ратовања, неконвенционалног ратовања и кибернетског ратовања.⁵

Елементи хибридног ратовања:

- Употреба прикривених војника односно војника без војне униформе или ознака који делују на страниј територији;

- Употреба периферних убојних средстава, што може укључивати: нуклеарне, биолошке, хемијске или друге експлозивне направе;

- Кампање дезинформација и пропаганде и

- *cyber* напади.

Слика 1 – Пропагандна форма позива за референдум о отцепљењу Крима од Украјине и припајања Русији

⁵ У Европском парламенту 23. новембра 2016. године, изгласана је резолуција која анализира два главна непријатеља с којима се суочавају државе чланице ЕУ и у којој се доносе упозорења и закључци како се борити против тих опасности. Рат о којем је реч није онај класични, војни, него нови – информациони, односно дезинформациони, „хибридни“ рат. У Извештају који је претходио Резолуцији наведено је да су те две опасности – Русија и ИСИЛ.^[1]

Хибридни рат захтева испуњење и контролисање 4 фактора:

- Медијска покривеност;
- Информација – дезинформација;
- Урбанизација и
- Слабљење нације – подстицање индивидуализма.

У циљу остварења успеха у хибридном сукобу неопходно је да војне победе и територијално проширење буду непосредно праћени великим напорима у изградњи безбедности, власти, инфраструктуре и стабилности на освојеним територијама. У супротном, непријатељ (тј. становништво нападнуте државе) ће бити у могућности да искористи недостатак власти и безбедности и, уз подршку локалног становништва и других држава, отпочне дуготрајну побуну.

Отуда, основа успеха у хибридном ратовању представља садејство и координација свих ангажованих снага и средстава ради остварења ефекта синергије. Под наведеним се сматрају сва расположива војна и невојна средства, а првенствено политичка, дипломатска, економска и информациона (медијска). Сматра се и да ефикасности хибридног ратовања доприноси повећање разорне моћи савремених система наоружања, јер степен разарања психолошки делује на непријатеља, као фактор одвраћања.

Хибридно ратовање одликује:

- Промена облика ратовања;
- Смањење војног, али пораст политичког, економског, дипломатског и технолошког насиља, односно удела невојног у сукобу;
- Примена свих расположивих снага за остварење интереса;
- Технолошка револуција изазива „војну револуцију“;
- Нови концепт наоружања (крах берзе, сајбер напад, дезинформација...);
- Ратови су мање „крвави“, али једнако брутални.

Слика 2 – Однос начина, средстава и циљева у хибридном сукобу⁶

⁶ Клаузевицево тројство.

Према досадашњим теоретским одредбама високих војних званичника светских оружаних сила може се за основе даљег истраживања и перцепције рата као хибридног сукоба уобличи два правила „неограниченог ратовања“: (1) је да нема правила, а друго је да ништа није забрањено.(2)

(1) Психологија агресије: Неограничено ратовање – „Било да се ради о нападу хакера, великој експлозији у Светском трговинском центру или бомбашком нападу бин Ладена, све то далеко превазилази схватање америчких оружаних снага. Америчке оружане снаге су, по природи, неодговарајуће психолошки припремљене за супротстављање оваквом непријатељу, нарочито са становишта војне мисли и метода операција изведених из њих.“ Кјао Лианг, пуковник НОАК.

(2) Ауторски чланак генерала армије Валерија Герасимова, НГШ ОС РФ дефинише:⁷

– Успешна држава се у року од неколико месеци или седмица може претворити у простор оружаног сукоба или војне интервенције;

– Промена карактера оружане борбе;

– Нема објаве рата, дејства започињу пре мобилизације снага;

– Неопходност сарадње оружаних снага са научним организацијама и

– Неопходност прихватања нових идеја, нестандартних приступа и другачијег погледа.

Слика 3 – Међусобни однос типова сукоба

⁷ Герасимов Валерий. „Ценность науки в предвидении (срп. Улога науке у предвиђањима)“ у: *Военно-промышленный курьер* (срп. *Војно-индустријски курир*), број 8/2013. www.vpk-news.ru/articles/14632. (Приступљено: 24.08.2017. г.)

Основне компоненте хибридне претње:

- војне снаге,
- државне паравојне снаге,
- побуњеничке групе,
- герилске јединице,
- криминалне групе или организације.

Насупрот становишту војних теоретичара из САД, приступ војних теоретичара из Руске Федерације је био у одређеној мери другачији. Прве индикације о могућем новом концепту ангажовања снага Руске Федерације су се појавиле средином деведесетих година 20. века. У то време су се, у највећој мери, осећале последице распада СССР, што је условило и почетак разматрања новог концепта употребе снага.

Совјетска армија је деценијама сматрала оружану борбу као основни садржај рата, што је било у потпуности погрешно. Због наведеног становишта није разматран утицај осталих инструмената моћи на СССР, попут дипломатије, економије и пропаганде. Као крајња последица дошло је до распада Варшавског уговора, а потом и СССР, а да ни једног тренутка није дошло до оружане борбе између СССР и НАТО, на челу са САД.

Слика 4 – Промена карактера оружане борбе⁸

⁸ Герасимов Валерий. „Ценность науки в предвидении (срп. Улога науке у предвиђањима)“ у: *Военно-промышленный курьер* (срп. *Војно-индустријски курир*), број 8/2013. www.vpk-news.ru/articles/14632. (Приступљено: 24.08.2017. г.)

Поучени сопственим негативним искуствима и постојећим технолошким напретком у домену наоружања и војне опреме, руски теоретичари су истакли значај информационих дејстава у будућим конфликтима. Технолошки напредак је омогућио развој нових метода и средстава за информационо дејства, попут: рачунара и комуникационих система који омогућавају брзу размену информација и брзо реаговање командовања на насталу ситуацију и распрострањену употребу електронских дејстава са циљем ометања комуникација, радарских и система командовања и комуникације непријатеља.

Посебно је назначено да систематско емитовање психолошки и идеолошки заснованих материјала провокативне природе, уз комбиновање истинитих и лажних делова информације, може довести до масовне психозе, очајања и осећаја непосредне пропасти чиме се нарушава поверење у државну власт и оружане снаге. На тај начин се утиче на дестабилизацију ситуације у таквим државама, које због тога постају објекти информационих дејстава ради стварања погодних услова за непријатељска дејства и активности.

Са становишта тренутног разумевања хибридног ратовања најчешће се истичу идеје генерала Валерија Герасимова, начелника Генералштаба ОС Руске Федерације. У свом ауторском чланку из 2013. године, генерал Герасимов је описао „нову генерацију ратовања”, која се усредсређује на комбиновану употребу дипломатских, политичких, економских и других невојних метода уз директну употребу војних снага, уместо отвореног учешћа у рату. Истакао је да су се правила ратовања променила и да је значај невојних средстава у остварењу политичких и стратегијских средстава порастао, штавише да је у највећем броју случајева ефикаснији од самог наоружања.

Непријатељи могу прихватити две перспективе:

- Природна адаптација
 - Приступ технологијама, кључним способностима или ресурсима (финансијским и материјалним)
 - Делотворна организација
 - Делотворно искоришћење информационог окружења или кључних глобалних и регионалних савеза
- Усмерена адаптација
 - Научене лекције (супротстављање моћи и утицају непријатеља).

Генерал Герасимов наводи прикривену употребу силе, попут паравојних или побуњеничких снага, и наглашава потребу примене асиметричних и индиректних метода. Истиче да осим физичког простора, рат обухвата и информациони простор у коме је могуће вршити координацију средстава у реалном времену. Наглашава ударе на циљеве у дубини непријатељске територије и уништавање најважније (војне и цивилне) инфраструктуре непријатеља у што краћем временском периоду. Такође, наводи масовну примену специјалних снага и роботизованог наоружања, попут беспилотних летелица. Регуларне снаге би се употребиле у каснијим фазама конфликта, у виду снага за одржање мира, успостављања власти или за управљање кризама.

Сергеј Чекинов и Сергеј Богданов су додатно разрадили идеје генерала Герасимова, и наводе да Рат у Заливу (1991. године) представља први конфликт нове генерације у људској историји. Они наглашавају велики значај асиметричних дејстава са циљем неутралисања технолошке супериорности непријатеља путем комбиноване употребе политичких, економских, технолошких и информационих дејстава и активности. Наводе потребу за масовном употребом невојних метода пре и током оружаног сукоба, попут: медија, религијских организација, институција културе, невладиних организација, јавних покрета и стипендиста финансираних из иностран-

ства, који представљају могуће компоненте за координирани напад на одређену државу. Посебно истичу потребу за остварењем информационе превласти у одређеној држави, кроз интензивну примену пропаганде пре почетка напада и непрекидну примену електронских дејстава која за циљ имају онеспособљавања непријатељевих комуникација и командовања. Закључују да ће новом генерацијом ратовања доминирати психолошка и информациона дејства са циљем слабљења морала непријатељских снага и становништва, а тиме и сламања њихове воље за отпором.

Наведени аутори деле рат на почетну и завршну фазу. Почетна фаза обухвата:

- веома интензивну, вишемесечну и координирану невојну кампању усмерену на циљану државу, која обухвата дипломатске, економске, идеолошке, психолошке и информационе мере;

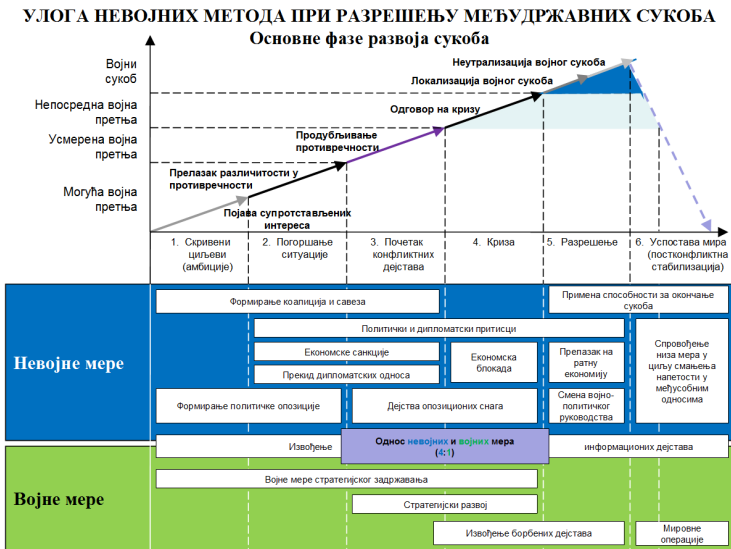
- пропагандна дејства са циљем утицаја на локално становништво, изазивања незадовољства према централној власти и слабљења морала оружаних снага;

- употребе тајних агената са циљем извођења терористичких аката, провокација и изазивања хаоса и нестабилности;

- извођење извиђачких и субверзивних мисија са циљем откривања и евидентирања непријатељских војних јединица, најважнијих владиних установа и критичне инфраструктуре;

- интензивна електронска дејства са циљем онеспособљавања непријатељске власти и војних снага;

- напад војним снагама, уз примену ваздухопловних снага, прецизно вођених пројектила, роботизованих система и артиљеријско-ракетних система великог домета.

Слика 5 – Герасимова графика нелинеарног рата⁹

⁹ Герасимов Валерий. „Ценность науки в предвидении (срп. Улога науке у предвиђањима)“ у: *Военно-промышленный курьер* (срп. *Војно-индустријски курир*), број 8/2013. www.vpk-news.ru/articles/14632. (Приступљено: 24.08.2017)

На крају почетне фазе, центри власти и војна командна места непријатеља би били уништени, критична инфраструктура би била оштећена у довољној мери да буде неупотребљива, и тиме би се онемогућила делотворна употреба непријатељских снага. У завршној фази биле би ангажоване копнене снаге са циљем изоловања, опкољавања и уништења преосталих тачака отпора. Према ауторима, почетна, првенствено невојна, фаза је значајнија у односу на завршну, превасходно војну, фазу.

На основу претходно наведеног, може се закључити да је концепт хибридног ратовања, са становишта свеобухватне употребе свих расположивих снага и средстава једне државе, у великој мери применљив и делотворан. Хибридно ратовање, као концепт употребе свих расположивих средстава и капацитета ради остваривања стратегијских циљева, је адекватно времену у којем живимо.

Становиште по коме оружана борба карактерише рат је застарело и не одговара времену и друштвеним односима какви тренутно постоје, а који ће засигурно обележити и 21. век. Карактер друштвених односа и напредак технологије највише утичу на развој ратне вештине, којом се дефинише начин употребе свих расположивих средстава ради постизања стратегијских циљева.

Нове, асиметричне хибридне сукобе карактерише:

- Немогућност препознавања могуће агресије;
- Немогућност, или ограничена могућност, одговора на препознату агресију;
- Ограничени оружани сукоби (интервенције);
- Хибридно = Нелинеарно = Неограничено;
- Делотворан метод остварења циљева;
- Понекад се тежиште мора пренети на борбена дејства;
- Потребне су квалитетне и кредибилне оружане снаге;
- Утицај информација-дезинформација.

Слика 6 – Невојна средства хибридног рата¹⁰

¹⁰ Tomar Naveen, Singh Navroop, Parekh Himja., „Hybrid Warfare: The Next Generation Tool“ у: *The New Global Order*, ABC Press, New Delhi, 2017.

Најзначајнија невојна средства:

- Политичко-дипломатска,
- Економска,
- Финансијска,
- Информациона (медијска, психолошко-пропагандна),
- Криминалне групе.

Основу успеха у хибридном ратовању представља планска и координирана употреба свих расположивих снага и средстава (капацитета) ради остваривања ефекта синергије.

Хибридно ратовање – примена

Детаљније разматрање свих аспеката примене хибридног ратовања још увек није извршено, првенствено јер је његова примена од стране и Руске Федерације забележена тек протеклих година, до када је било једнострано позиционирано као својствено и приписивано, пре свега Западним силама, на челу са САД. Према ставовима одређених аутора може се закључити да се концепт хибридног ратовања састоји од три фазе, при чему се свака фаза састоји од три подфазе. То су: фаза припреме, фаза напада и фаза стабилизације.

Слика 7 – Планирање и припрема хибридног напада (Висок ниво прегледа хибридног рата¹¹)

¹¹ Aapo Cederberg i Pasi Eronen, *How can Societies be Defended against Hybrid Threats?* ETH Zurich Department of Humanities, Social and Political Sciences, Center for Security Studies <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/194510> (Приступљено: 24.08.2017. г.)

Фаза припреме

Фаза припреме се усредсређује на откривање и евидентирање стратегијских, политичких, економских, друштвених и инфраструктурних слабости и рањивости одређене државе, и развој потребних средстава за њихово искоришћење. Средства за искоришћење откривених слабости и рањивости у основи обухватају традиционалне дипломатске активности и активности „меког приморавања-убеђивања”, попут: оснивања политичких и културолошких организација, остварења економског утицаја, обезбеђења значајног медијског присуства, подршке сепаратистичким покретима и другим анти-владиним деловањем. У току ове фазе се не улази у отворени сукоб уз примену насилних метода, и предузимају се мере којима се не нарушава политички и легални праг, што би послужило циљаној држави као показатељ предстојеће агресије.

Табела 1 – Преглед активности у оквиру фазе припреме

ФАЗА ПРИПРЕМЕ	
Подфаза 1.	Стратегијска припрема <ul style="list-style-type: none"> – откривање рањивости државне администрације, економије и оружаних снага одређене државе – успостављање мреже лојалних невладиних организација и медија на територији одређене државе – успостављање дипломатских и медијских позиција са циљем утицаја на међународну јавност
Подфаза 2.	Политичка припрема <ul style="list-style-type: none"> – применом политичких, дипломатских, медијских и средстава за специјалне операције подстиче се незадовољство државном влашћу – подршка локалним сепаратистичким покретима и распиривање етничких, религијских и друштвених тензија – активна примена информационих мера против одређене власти и државе – поткупљивање политичара, административних представника и официра оружаних снага – успостављање контаката са локалним пословним људима и, путем профитабилних уговора, њихово довођење у зависан однос од државе агресора – успостављање контаката са локалним организованим криминалним групама
Подфаза 3.	Оперативна припрема <ul style="list-style-type: none"> – отпочињање координираног политичког притиска и активности са циљем дезинформисања – употреба подобних званичника, официра и локалних криминалних вођа – употреба оружаних снага у оквиру војних вежби

Фаза напада

У овој фази долази до отворене и организоване примене оружаног насиља. Појављују се необележене наоружане јединице које успостављају барикаде и контролне тачке на кључним комуникацијским правцима. Заузимају се институције локалних власти са циљем спречавања њиховог функционисања и немогућности доношења политичких одлука. Истовремено, добро организовани, често и наоружани демонстранти, обучени у цивилну одећу заузимају мање важне објекте локалне власти, медијска

представништва (радио и ТВ станице, новинске куће) и критичне елементе цивилне инфраструктуре. Заузимањем радио и ТВ станица спречава се емитовање информација од стране централне власти и омогућава емитовање сопствених информација.

Офанзивне операције подржава интензивна информациона операција усмерена на парализање доносилаца одлука, изазивања очајања, страха и незадовољства централном влашћу, слабљења могућег отпора локалних оружаних снага и полицијских састава путем слабљења њиховог морала. Систем командовања одређене државе се оштећује, нарушава и омета путем електронског ометања, саботажа и корумпираних званичника. Истовремено, држава агресор непрекидно пориче сопствено учешће у нарастајућој кризи.

Иако се већина активности у овој фази изводи применом невојних средстава, значајна је и употреба војних снага. Војне снаге се распоређују у близини државне границе и на тај начин представљају непосредну претњу могућег конвенционалног напада. Тиме се утиче на централну власт нападнute државе да одустане од могуће употребе насилних метода за сузбијање демонстрација, немира и спречавање зачетка оружане побуне и сецесије.

Табела 2 – Преглед активности у оквиру фазе напада

ФАЗА НАПАДА	
Подфаза 1.	<p>Нарастање тензија</p> <ul style="list-style-type: none"> – организовање масовних антивладиних протеста и немира у нападнутој држави – убацивање специјалних снага, прерушених у локалне цивиле, извођење саботажа, заузимање административних објеката – провокације и саботаже широм нападнute државе са циљем одвлачења пажње и ресурса централне власти – медији државе агресора започињу агресивну дезинформациону кампању – могућност противнапада нападнute државе је блокирана регуларним снагама агресора, које су распоређене дуж државне границе и представљају непосредну претњу конвенционалног напада
Подфаза 2.	<p>Уклањање централних власти из жељеног региона</p> <ul style="list-style-type: none"> – блокирање централних власти путем заузимања административних објеката и телекомуникационе инфраструктуре – блокирање медија централних власти путем успостављања комуникационог и информационог монопола – блокирање локално распоређених оружаних снага путем невојних начина: блокада њихових касарни и база, поткупљивање команданата и командира, нарушавања морала и сл. – истовремено, дипломатски, економски, медијски и војни елемент моћи државе агресора врше јак притисак на нападнуту државу; медији државе агресора дезинформишу међународну јавност и дискредитују нападнуту државу
Подфаза 3.	<p>Успостављање алтернативних политичких власти</p> <ul style="list-style-type: none"> – проглашење алтернативног политичког центра, у оквиру заузетих административних објеката, заснованог на стварним или измишљеним сепаратистичким тежњама – замена административних органа централне власти новоуспостављеним политичким телима – медији државе агресора учвршћују легитимитет нових политичких апарата – одвајање локалног становништва од централне власти путем информационог монопола – могућности противнапада централних власти се непрекидно блокирају услед претње конвенционалног напада државе агресора

Фаза стабилизације

У циљу учвршћивања постигнутих резултата држава агресор предузима додатне кораке. Организује се референдум о независности, након чега може доћи и до анексије отцепљене територије од стране државе агресора, уколико се непосредно граниче. Крајњи политички циљ оваквог ратовања је онемогућавање самосталног стратегијског опредељења нападнute државе. Нападнута држава више није у могућности да води самосталну спољну политику услед губитка територије, становништва, ресурса и кредибилитета.

Табела 3 – Преглед активности у оквиру фазе стабилизације

ФАЗА СТАБИЛИЗАЦИЈЕ	
Подфаза 1.	<p>Политичка стабилизација исхода</p> <ul style="list-style-type: none"> – организовање референдума о отцепљењу/независности од нападнute државе, уз јаку дипломатску и медијску подршку земље агресора – новонастала држава тражи помоћ од државе агресора
Подфаза 2.	<p>Одвајање заузете територије од нападнute државе</p> <ul style="list-style-type: none"> – држава агресора анектира заузету територију или – успоставља (јавно или тајно) војно присуство на тој територији, и започиње борбу у име новонастале државе против цивилних власти и даљег слабљења нападнute државе у политичком, економском и војном смислу; може доћи и до инвазије у име управљања кризом или одржавања мира
Подфаза 3.	<p>Трајно ограничење стратегијског опредељења нападнute државе</p> <ul style="list-style-type: none"> – губитак територије (економије, становништва, инфраструктуре и сл.) резултује тешким економским проблемима, домаћом политичком нестабилношћу и озбиљном хуманитарном ситуацијом – услед немогућности контроле над читавом територијом, нападнута држава не може се прикључити ниједном политичком или војном савезу који захтева територијални интегритет

Нападне хибридне операције

„Правила ратовања су се кардинално променила и утицај не-војних оруђа у постизању стратешких или политичких циљева у конфликту је достигао утицај оружја.“
(Генерал Герасимов, Начелник ГШ руских оружаних снага 2013. године)

Као што је било кратко поменуто раније, офанзивна хибридна операција може се поделити на три фазе: припреме, операције и праћење. Док су хибридне операције увек пажљиво прилагођене према циљевима, предуслови и припреме иза операција остају исти:

– Потребно је јако политичко руководство, јер помаже у постављању циљева и обезбеђује мандат операцијама. Политичко руководство је такође неопходно како би се омогућило брзо извршење операција и да одржава дуже операције које се одвијају у потенцијално неодлучном времену;

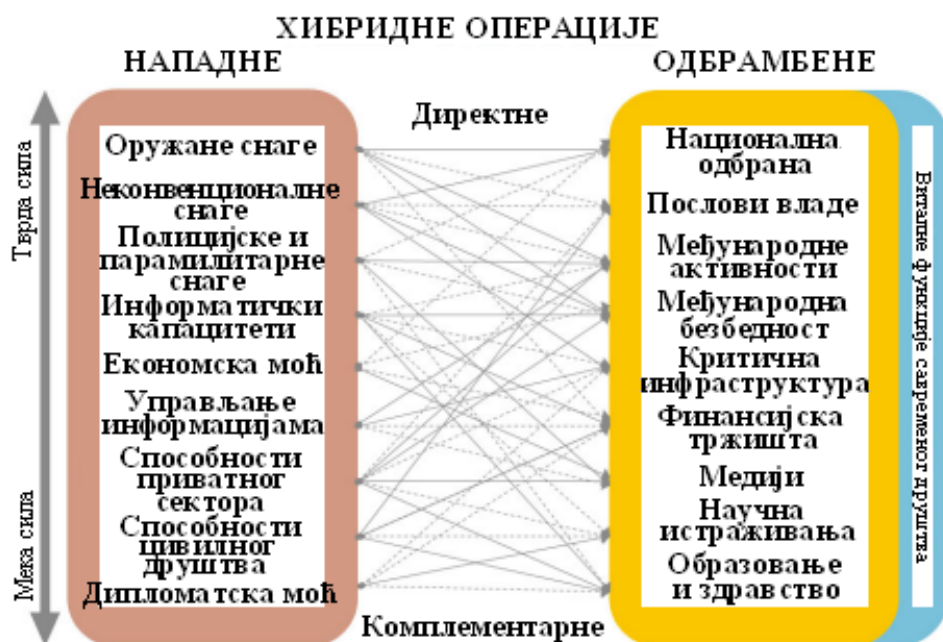
– Требало би да постоји скуп постојећих инструмената, или расположивих државних инструмената, који се могу користити за обављање хибридних операција. На пример, можда ће бити потребна снажна војна сила како би се подржале ненасилне операције које су у току и да се успостави одвраћање од потенцијалних узвраћања. Расположиви инструменти треба да се подударају са идентификованим рањивостима у циљном стању;

– Да би хибридне операције биле успешне и добро оркестриране, потребна је строга контрола и координација над свим државним и неким приватним средствима и секторима, јер хибридне операције комбинују различите инструменте на заједнички начин;

– Снажан информативни апарат и савремена ситуациона свест су неопходни како би се ефикасно водиле хибридне операције и омогућиле брзе промене у погледу операција као и скуп инструмената у употреби како би остали корак испред браниоца;

– Елемент изненађења је кључ успеха, што се постиже неочекиваним оркестрирањем коришћења различитих инструмената и коришћењем тактике диверзије и преваре;

– На крају, потребно је снажно политичко, обавештајно и дипломатско праћење како би се заштитили остварени циљеви.

Слика 8 – Нападне хибридне операције и њихови потенцијални циљеви¹²

¹² Dengg Anton, On the Concept of Hybrid Threats“ y: Networked Insecurity - Hybrid Threats in the 21st Century. Landesverteidigungsakademie (LVAK) / Institut für Friedenssicherung und Konfliktmanagement (IFK). 2016.

Хибридне операције се заснивају на коришћењу идентификованих асиметрија како би операције биле успешне експлоатисањем и усмеравањем предности сопствених снага против познатих слабости циљева. На пример, слаба влада у циљаној земљи може подлећи политичком притиску, или чак пасти са додатном помоћи од прикривених операција дестабилизације. Али, кључна разлика која представља хибридни рат јесте то што хибридне операције у потпуности искористе заједнички утицај неколико истовремених операција, или акција, које се одвијају на секвенцијалном или истовремено оркестрираном начину. Капацитети за хибридне операције се састоје од широког спектра инструмената који се могу користити у циљне сврхе (Слика 8).

Одбрамбени приступ хибридним претњама

Иако рат не може да буде мир, наш савремени мир је попримио непогрешиво ратни карактер.

(Џорџ Орвел)

Хибридне претње сада добијају посебну пажњу у круговима за планирање националне одбране. Ово је посебно важно у земљама које се суочавају са тренутним или потенцијалним противником са потребним могућностима за вођење хибридних операција. Још више пажње треба посветити хибридној одбрани ако постоје велике линије неспоразума међу популацијама које агресор може искористити.¹³

Због врло богате природе хибридних претњи, припремање и решавање истих захтева јаке мере. Главне либералне демократије могу уживати у ненадмашној моћи у многим областима хибридног рата, али можда недостају потребни алати за правовремену идентификацију претњи које често пређу у уређене категорије и пажљиво чуване бирократске „силосе“. Мање земље са мањом снагом могу имати потенцијал у неким областима хибридног рата, као што су сајбер, информациони рат и кључне области привреде попут енергије, али ретко се могу укључити у хибридни рат. Ово је последица чињенице да мање земље често немају политичку агенду, широк апарат за прикупљање обавештајних података за креирање списка потенцијалних циљева и способност флексибилног коришћења широког спектра хибридних ратних инструмената за реализовање успешне операције.

Међутим, без обзира на њихову величину, све земље могу подржати одбрану од хибридних претњи. Кључ овога је свеобухватни безбедносни приступ и развој и унапређење безбедносне културе, који има за циљ међусобно планирање безбедности уместо да се реши класичним међудржавним приступом (Слика 7: Висок ниво прегледа хибридног рата). Свеобухватни безбедносни приступ захтева одлучно политичко руководство, јер цело друштво треба бити укључено у одбрамбене напоре. Овај приступ се мора комбиновати са анализом рањивости у објективној сфери како би се схватиле потенцијалне тачке притиска у сопственом друштву, приступ поузданим обавештајним радњама и робусни контраобавештајни напори.

¹³ Peter Pomerantsev and Michael Weiss, *The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money* (The Institute of Modern Russia, November 2014).

Иако снажне и развијене аутократске нације могу имати предност на офанзивној страни хибридних операција, све земље без обзира на позицију у међународном поретку имају прилику да организују своју одбрану од хибридних претњи. Веродостојни одбрамбени став против хибридних претњи не може се заснивати искључиво на војним снагама и другим пружаоцима сигурности, јер се циљеви могу наћи било где у друштву, зависно од појединачних рањивости сваке земље (Слика 8. Нападне хибридне операције и њихови потенцијални циљеви). Стога, хибридна одбрана мора бити изграђена као заједничка акција свих актера у друштву, укључујући и невладин сектор, институције цивилног друштва и приватног сектора. Овај модел назива се „сложен безбедносни приступ“.

Идеја, иза свеобухватног приступа безбедности, је да се сигурност друштва не заснива на успеху традиционалних носилаца сигурности, као што су само полиција и војска, већ су сви кључни потенцијали друштва укључени у процес планирања и имплементације сигурности. Целокупни аспект целовитог приступа безбедности чини политичко руководство посебно важним. Укључивање широког спектра актера друштва у процес планирања и имплементације безбедности има за циљ и повећање способности да одговоре на широк спектар претњи (као што су оне у сајбер простору) које прекривају секторске границе, али и да осигурају виталне функције друштва које обично захтевају сарадњу између неколико сфера. Ова ефикасна сарадња омогућава широку и ефикасну мобилизацију друштвених ресурса.

Да би сарадња између различитих делова друштва могла функционисати, потребно је заједничко разумевање у виду безбедносног концепта или стратегије и административних структура. Писмени и заједнички договорени сигурносни концепт повезује све стране заједно како би се организовано и координисано суочили са заједничким изазовом, док административне структуре, попут Одбора за сигурност у Финској, физички повезују стране за размену информација и успостављају способност да се воде дистрибуирани одговори на претње.

Да би ове структуре радиле на предвиђени начин, од највеће је важности ширити свест о ситуацији. Ситуациона свест подржава разумевање тренутне ситуације, омогућава упозорење на противничке операције пре него што се изврше, и помаже при формулисању одговарајућег решења на ситуацију која се одвија. Поуздана ситуациона свест захтева активно прикупљање обавештајних података из отворених и затворених извора. Штавише, организовање одбране захтева поуздану обавештајну информисаност и квалитетну анализу. Планирање хибридне одбране треба да се заснива на разумевању мотивације и политичких циљева који усмеравају противничке акције и на идентификовању могућих циљева хибридних операција противника. Другим речима, шта треба бранити и из ког разлога.

Могући циљеви су виталне функције друштва и рањивости и слабости које постоје у њима. Као што је раније било назначено, циљ противника је да сазна рањивости: где су на располагању највеће асиметрије, који су најједноставнији циљеви напада и како се напади морају координирати тако да се максимални утицај може постићи. То доводи до потребе да се спроведе национална процена ризика и претњи како би се дефинисале виталне функције друштва и откриле слабости у њима. Национална процена опасности и ризика такође треба да обухвати критичну инфраструктуру и кључне ресурсе са њиховом рањивошћу. Национална процена ризика, помаже у идентификовању релевантног скупа сценарија претњи који се користе за подршку припреме одбране широм друштва.

У вези са обавештајном делатношћу, такође је неопходно имати добар контраобавештајни сегмент, јер је то прва линија одбране од хибридне претње. Да би биле ефикасне, хибридне операције захтевају детаљно и ажурно разумевање рањивости циљане земље. Иако је пуно информација доступно из отворених извора, неке информације још увек требају бити прикупљене из људских извора и класификованих система. Штавише, обавештајни оперативци могу да активно предузму мере у циљаној земљи, као што су корумпирање кључних званичника или оштећења инфраструктуре. Контраобавештајна служба мора да спречи приступ најважнијим информацијама и да спречи оперативце да успешно извршавају своје задатке. У време кризе, циљ контраобавештајне службе је ускратити приступ агресора најновијим информацијама о статусу и успеху њихових текућих операција.

Да би се изнела претња, савремена друштва све више зависе од дигиталних услуга и критичне инфраструктуре, која су уједно и рањива на експлоатацију информационог простора.¹⁴ Међузависности ових кључних функција друштва нуде занимљиве начине за офанзивне хибридне операције. Пример за то су друштвени медији и мреже, где „трол фабрике“ доследно изазивају наративе у националним и глобалним медијима.¹⁵ Сведоци смо побољшања у квалитету и количини дезинформације, која је, нажалост, успела да оствари утицај на мишљења и доносилаца одлука као и оних обичних грађана. Из тих разлога, сајбер и медијска моћ могу се сматрати водилама хибридних операција и критичних изазова за хибридну одбрану.

Такође не треба заборавити да одбрамбени напори могу имати јаку међународну компоненту. Међународна сарадња пружа директну политичку, економску и војну подршку, али такође помаже у покривању неких недостајућих националних капацитета и подршке у развијању капацитета у подручјима која су заостала. Приближно ефикасно мобилизацији националних ресурса, међународна сарадња омогућава уједињење распоређених националних ресурса под ширим међународним оквиром политичке агенде и доводи до побољшања одбрамбеног положаја за све укључене.

Постоје и активније, увредљиве одбрамбене мере које се могу предузети против агресора. Ове мере, као што су промене у пласирању војних снага, примена алата економских приноса, циљаних стратешких комуникација и политичких операција, имају за циљ сигнализирати агресора и порицање његове способности коришћења постојећег алата за хибридне операције.

Можемо да закључимо да кључна питања, која треба узети у обзир при изради стратегије националне одбране од хибридних претњи, укључују:

– Које су кључне националне рањивости на које треба обратити посебну пажњу? Како би противник могао искористити ове рањивости? Другим речима, који су релевантни сценарији претњи?

– Да ли су сви неопходни сектори друштва ангажовани у одбрамбеним напорима и да ли су адекватно припремљени да делују у својим секторима у односу на претпостављене претње?

¹⁴ Aapo Cederberg, „Future Challenges in Cyberspace“ у: *Geneva Centre for Security Policy Paper*, 2015/4). Geneva: Geneva Centre for Security Policy. <http://www.gcsp.ch/News-Knowledge/Global-insight/Future-Challenges-in-Cyberspace>. (Приступљено: 24.08.2017)

¹⁵ Adrian Chen, „The Agency“ у: *The New York Times Magazine*, June 2, 2015, <http://www.nytimes.com/2015/06/07/magazine/the-agency.html>. (Приступљено: 24.08.2017. г.)

– Да ли постоји заједничко разумевање ситуације у времену и мира и кризе која се може искористити за вођење активности у различитим секторима друштва?

– Да ли обавештајне активности пружају рано упозоравање, тренутну ситуацију и анализу ситуације? Да ли су кључне функције активне одбране од стране продора и злонамерних активности?

– Какву врсту подршке могу наћи у међународној заједници како би подржали властите одбрамбене напоре? Које могућности могу бити понуђене, како би се подржали други који су суочени са сличним претњама?

Примена хибридног ратовања – искуства и перспективе

Ви не морате бити заинтересовани за рат, али је рат заинтересован за вас.

(Лав Троцки)

Концепт хибридног ратовања није нов, иако је пажњу привукао услед кризе у Украјини. Запад, на челу са САД, већ неколико деценија примењује овакав концепт ратовања у оквиру којег употребљава сва расположива војна и невојна средства ради остварења постављених циљева. Интересовање које је овај концепт изазвао је пре свега последица његове примене од стране Руске Федерације, што је први забележен случај да се нека држава супротставила интересима Запада, и САД, на њима сличан начин. Посебно је интересантно да је Руска Федерација показала висок ниво координације свих својих елемената моћи и велику брзину одлучивања и деловања у односу на кризу у Украјини, што је и изазвало потпуно стратегијско изненађење.

И на простору Балканског полуострва је примењиван наведени концепт, пре свега против СРЈ, Републике Српске и Републике Српске Крајине. Најинтензивнија примена је била током деведесетих година 20. века. Применом различитих политичких, дипломатских, економских, информационих (првенствено медијских), а на крају и војних мера, остварени су, у већој или мањој мери, сви постављени циљеви спољне политике САД на овим просторима. Битна карактеристика примене таквог концепта од стране САД је време трајања, при чему САД у дужем временском (вишегодишњем, па и вишедеценијском) периоду примењују наведене мере, а у циљу што већег слабљења одређене државе.

С обзиром на тренутну геополитичку ситуацију и однос снага најмоћнијих светских држава, може се очекивати да ће овакав концепт имати највећу могућу примену у будућности. Примена стандардних политичких, дипломатских и економских мера утицаја на одређене државе је свакодневна и већ дубоко историјски укоренења појава, услед чега се ограничава способност правовременог препознавања могуће предстојеће агресије. Истовремено, нападнута држава не сме да предузме било какве насилне мере јер би, првенствено путем медија, била представљена као претња по регионалну или глобалну безбедност. То доводи до смањења могућности одговора државе на могућу кризу, слабљења државне власти и могућности регуларних оружаних снага, стварања повољних услова за дестабилизацију и евентуалне оружане сукобе. Као пример се могу узети искуства СФРЈ почетком деведесетих година 20. века и СРЈ у периоду 1992-1995. и 1996-1999. године.

Искуства из сукоба последњих неколико деценија су показала да веома ретко долази до отвореног оружаног сукоба између оружаних снага супротстављених земаља. У највећој мери долази до сукоба између оружаних снага са једне стране, против побуњеничких снага које су у великој мери подржане од стране држава које имају одређене интересе на том простору или региону и у том временском периоду.

У том контексту се може разматрати и употреба Војске Србије у оквиру хибридног ратовања. Ради остварења одређених циљева на простору Републике Србије одређене глобалне или регионалне силе ће, највероватније, применом различитих невојних мера утицати на државно руководство са циљем ограничења могућег одговора. Истовремено, пружиће би прикривену војну помоћ у формирању, обучавању, опремању и координацији дејстава и активности побуњеничких снага на простору Републике Србије. За такве задатке употребиће се снаге за специјалне операције.

Насупрот претходно наведеној ситуацији, могућа је и употреба Војске Србије у виду свеобухватног притиска на одређене суседне државе ради заштите интереса Републике Србије или локалног српског становништва. Хибридно ратовање има велике предности у односу на конвенционалну употребу војних снага и његову примену је потребно узети у разматрање у будућности. Битан предуслов за овакву употребу Војске Србије је измена постојеће геополитичке ситуације, или обезбеђење моћног савезника који би могао да пружи пресудну политичку, дипломатску, економску и медијску подршку са једне стране, и материјалну војну подршку са друге стране. Иако тренутна геополитичка ситуација не омогућава употребу Војске Србије на овај начин, овај концепт се не може одбацити јер се могу очекивати одређене промене у односима светских сила у наредним деценијама.

Закључак

Док се делови хибридног рата могу посматрати као нови догађаји по раније познатим концептима рата, до неке мере можемо видети повратак традиционалног, свеобухватног рата. Ово се може сматрати јасним кораком од ограничених, уређених техника које су се користиле на местима која су далеко од Западних друштава која су се претворила у континуирани мир.

Ако смо спремни да прихватимо да су борбе перманентне и да линије фронта могу покривати цело друштво, бранилац мора бити у стању да изнесе свеобухватно решење за одбрану. Ово би требало да омогући агилан и дистрибуиран одговор на вишеструке хибридне претње. Кроз ову врсту свеобухватног приступа безбедности, бранилац може изградити више отпорно друштво које се може суочити са претњама.

Изградња друштвене отпорности је једини сигуран начин задржавања, барем неких, предности на „домаћем терену“, јер ће агресор покушати да изгради и искористи ефекат изненађења. Ово, међутим, није лак задатак. Потребан је дугорочан план и посвећеност имплементацији.

Прво, снажан политички мандат и концепт сигурности морају бити успостављени. Друго, потребно је планирање, изградња свести, безбедносне културе и образовног система. Треће, кључни актери у различитим деловима друштва морају да деле заједничку свест о ситуацији, претњу и процену ризика, као и процесе планирања и обуке.

Изградњу еластичнијег друштва не треба посматрати само као додатни терет за друштва која се већ економски труде; то је такође и велика прилика. Структуре које омогућавају друштву да на агилан начин реагује на хибридне претње такође подржавају боље разумевање и суочавање са комплексним основним односима који оптерећују наше савремено друштво. Ове одбрамбене структуре такође помажу да наша друштва постану функционалнија, када процеси доношења одлука постану транспарентнији и инклузивнији.

Хибридно ратовање представља синергију и природно историјски последично обједињавање хладног рата и микроратова, који карактеришу период после два велика сукоба светских размера. Ако је 20. век био век светских ратова, 21. век ће бити век хибридних ратова. У хибридни рат су укључени сви, те с тога сви морају и да се бране. Напада се свим расположивим средствима, па и одбрана мора бити свеобухватна.

Литература

[1] Aapo Cederberg, „Future Challenges in Cyberspace“ у: *Geneva Centre for Security Policy Paper*, 2015/4). Geneva: Geneva Centre for Security Policy. <http://www.gcsp.ch/News-Knowledge/Global-insight/Future-Challenges-in-Cyberspace>. (Приступљено: 24.08.2017. г.)

[2] Aapo Cederberg i Pasi Eronen, *How can Societies be Defended against Hybrid Threats?* ETH Zurich Department of Humanities, Social and Political Sciences, Center for Security Studies <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/194510> (Приступљено: 24.08.2017. г.)

[3] AAP-6: NATO Glossary of Terms and Definitions (на енглеском), NATO Standardization Agency, 2010.

[4] Adrian Chen. „The Agency,” у: *The New York Times Magazine*, June 2, 2015, <http://www.nytimes.com/2015/06/07/magazine/the-agency.html>. (Приступљено: 24.08.2017. г.)

[5] Герасимов Валерий. „Ценность науки в предвидении (срп. Улога науке у предвиђањима)“ у: *Военно-промышленный курьер* (срп. Војно-индустријски курир), број 8/2013. www.vpk-news.ru/articles/14632. (Приступљено: 24.08.2017. г.)

[6] Dengg Anton, On the Concept of Hybrid Threats“ у: *Networked Insecurity - Hybrid Threats in the 21st Century*. Landesverteidigungsakademie (LVAk) / Institut für Friedenssicherung und Konfliktmanagement (IFK). 2016.

[7] Lerner Lee K. „Asymmetric Warfare“ у: *Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security*. The Gale Group Inc. 2004.

[8] Pomerantsev Peter and Weiss Michael. *The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money*. The Institute of Modern Russia, November 2014.

[9] Tomar Naveen, Singh Navroop, Parekh Himja. „Hybrid Warfare: The Next Generation Tool“ у: *The New Global Order*, ABC Press, New Delhi, 2017.